

38 Bruk av tvangsmidler i fengsel

Strgfl. § 38. Bruk av tvangsmidler i fengsel

Kriminalomsorgen kan ta i bruk sikkerhetscelle, sikkerhetsseng eller annet godkjent tvangsmiddel for å

- a) avverge alvorlig angrep eller skade på person,**
- b) hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom,**
- c) hindre alvorlige opptøyer eller uroligheter,**
- d) hindre rømning fra fengsel, under transport eller fra bestemmelsessted,**
- e) avverge ulovlig inntrenging i fengsel, eller**
- f) sikre adgang til sperret eller forskanset rom.**

Håndjern, transportjern, bodycuff, spyttbeskytter og tilsvarende tvangsmidler som er godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet, kan benyttes for å avverge andre fysiske angrep på person, når angrepet vil være egnet til å skape frykt, smerte eller annet betydelig ubehag. Spyttbeskytter kan bare benyttes under tilsyn.

Kriminalomsorgen skal bare bruke tvangsmidler dersom forholdene gjør det strengt nødvendig, og mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig. Tvangsmidler skal brukes med varsomhet slik at ingen blir påført unødig skade eller lidelse. Uttalelse fra lege skal så vidt mulig innhentes og tas i betraktning ved vurderingen av om det skal besluttes bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng. Kriminalomsorgen skal fortløpende vurdere om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket.

For innsatte under 18 år kan tvangsmidler bare benyttes dersom det er tvingende nødvendig, og mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelige. Tvangsmidler skal brukes med varsomhet slik at ingen blir påført unødig skade eller lidelse. Uttalelse fra lege skal så vidt mulig innhentes og tas i betraktning ved vurderingen av om det skal besluttes bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng. Innsatte under 18 år skal ha kontinuerlig tilsyn. Kriminalomsorgen skal fortløpende vurdere om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket.

Bruk av sikkerhetsseng som overstiger 24 timer, skal meldes til regionalt nivå som tar stilling til om tiltaket skal opprettholdes. Spørsmålet skal vurderes på nytt etter 24 timer. Tiltaket skal meldes til Kriminalomsorgsdirektoratet når bruk av sikkerhetsseng overstiger 3 døgn. For innsatte under 18 år skal bruk av sikkerhetsseng omgående meldes til regionalt nivå, som tar stilling til om tiltaket skal opprettholdes. Tiltaket skal meldes til direktoratet når bruk av sikkerhetsseng overstiger 24 timer.

Bruk av sikkerhetscelle som overstiger 3 døgn, skal meldes til regionalt nivå som tar stilling til om tiltaket skal opprettholdes. Tiltaket skal meldes til Kriminalomsorgsdirektoratet når bruk av sikkerhetscelle overstiger 6 døgn. For

innsatte under 18 år skal bruk av sikkerhetscelle som overstiger 24 timer, meldes til regionalt nivå, som tar stilling til om tiltaket skal opprettholdes. Tiltaket skal meldes til direktoratet når bruk av sikkerhetscelle overstiger 3 døgn.

Endret ved lov 28 feb 2014 nr. 3, 20 jan 2012 nr. 6 (ikr. 30 okt 2015 iflg. res. 30 okt 2015 nr. 1233) som endret ved lov 28 feb 2014 nr. 3, 26 mars 2021 nr. 15 (ikr. 1 apr 2021 iflg. res. 26 mars 2021 nr. 968).

Forskriften § 3-11. Orden og disiplin. Tvangsmidler

Lokalt nivå kan gi utfyllende bestemmelser om ro, orden og disiplin i fengselet. De innsatte skal rette seg etter gjeldende bestemmelser og etterkomme pålegg og avgjørelser gitt av tilsatte i kriminalomsorgen.

Overfor innsatte som ikke retter seg etter bestemmelser om ro, orden og disiplin, kan tilsatte bruke fysisk makt når dette er nødvendig og forsvarlig og mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller vil fremstå som utilstrekkelig.

Når det gjelder bruk av tvangsmidler og vilkårene for bruk av slike midler, vises det til straffegjennomføringsloven § 38. Tvangsmidler skal være godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet før de tas i bruk.

Endret ved forskrift 26 juni 2014 nr. 878.

38.1. Godkjente tvangsmidler

Dersom forholdene gjør det nødvendig, og når andre og lempeligere midler forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig, kan det anvendes godkjent tvangsmiddel.

Følgende tvangsmidler er godkjent til bruk i fengslene:

1. Hånd- og transportjern, strips og bodycuff
2. Kølle, herunder
  - a) ASP-teleskopbatong
  - b) Langkølle, godkjent av Politiets fellestjenester for bruk i politiet. Langkølle skal kun benyttes ved massetjeneste.
3. Skjold
4. Sikkerhetscelle og sikkerhetsseng
5. CS-gass og OC-gass (pepperspray)

Kriminalomsorgsdirektoratet kan godkjenne også andre typer tvangsmidler. Samtlige tvangsmidler skal være godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet før de tas i bruk.

Det er også Kriminalomsorgsdirektoratet som godkjenner standardkrav for utforming av sikkerhetscelle, jf. den til enhver tid gjeldende standard som fremkommer i eget rundskriv fra KDI. Nye sikkerhetsceller og sikkerhetssenger skal inspiseres av Kriminalomsorgsdirektoratet før de tas i bruk. Ved rehabilitering av sikkerhetscelle skal det i planleggingsfasen være dialog mellom enheten og direktoratet med tanke på oppfølging av standardiserte krav for utforming av sikkerhetsceller.

Øvrige tvangsmidler skal anskaffes gjennom Politiets fellestjenester eller den leverandør Kriminalomsorgsdirektoratet gir anvisning på.

Fengselsenheter med høyt sikkerhetsnivå skal ha gass tilgjengelig for bruk i fengselet og nødvendig antall ansatte skal ha tilstrekkelig opplæring og trening i bruk av tvangsmiddelet.

For fengselsenheter med lavere sikkerhetsnivå vurderer fengselsleder om det foreligger behov for et slikt tvangsmiddel. I denne behovsprøvingen skal det blant annet ses hen til det klientell fengselet er beregnet for, bemanningsfaktoren, politiets responstid mv.

38.2. Grunnvilkår for bruk av tvangsmidler

All bruk av tvangsmidler krever at det skal være «strengt nødvendig» og at «mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig». Før bruk av tvangsmiddel skal det på forhånd alltid vurderes om mindre inngripende tiltak kan benyttes. Mindre inngripende tiltak som kan være alternativ til bruk av tvangsmidler kan for eksempel være tiltak etter straffegjennomføringsloven §§ 37 og 39.

Tvangsmidler skal brukes med varsomhet slik at ingen blir påført unødige skade eller lidelse. Kriminalomsorgen skal fortløpende vurdere hvorvidt det er grunnlag for fortsatt opprettholdelse av det aktuelle tvangsmiddelet.

For innsatte under 18 år er det et krav om at bruk av tvangsmidler er «tvingende nødvendig». I dette ligger at det skal være fare for særdeles alvorlige skadefølger før tvangsbruk besluttet. «Tvingende nødvendig» er et strengere krav enn «strengt nødvendig» og det vil bero på en konkret vurdering i det enkelte tilfellet om kravet er oppfylt. Det vises til straffegjennomføringsloven § 10 a med tilhørende retningslinjer, jf. pkt. 8.11.1.

Det understrekes at adgangen til bruk av tvangsmidler etter straffegjennomføringsloven § 38 primært er ment som tiltak for å opprettholde ro, orden og sikkerhet i fengsel og under transport av innsatte. De angitte tvangsmidler er som regel mindre egnet til å avverge alvorlig angrep eller ulovlig inntrengning i fengsel utenfra. Ansatte i kriminalomsorgen skal ikke utsette seg for unødige risiko i forbindelse med slike hendelser, men i stedet kontakte politiet med anmodning om bistand til å håndtere situasjonen.

Det gjøres videre oppmerksom på at ansatte i kriminalomsorgen, verken med eller uten bruk av tvangsmidler, har adgang til å foreta *pågrepser* av personer som ikke har møtt til straffegjennomføring eller som ikke har returnert tilbake til fengsel etter midlertidig fravær. Tiltak etter pkt. 38.4 kan imidlertid benyttes der dette er nødvendig i forbindelse med overføringer til et strengere soningsregime og tilbakeføring etter § 12-soning.

38.3. Avgjørelsesmyndighet og generelle regler for bruk av tvangsmidler

Beslutning om bruk av tvangsmidler overfor personer på fengselets område eller ved transport treffes av fengselsleder eller den vedkommende delegerer myndigheten til. Eventuell delegasjon av myndighet skal skje skriftlig. Regionalt nivå og Kriminalomsorgsdirektoratet skal orienteres med gjenpart av eventuell delegasjon.

Der regionalt nivå treffer beslutninger om bruk av tvangsmidler, er myndigheten tillagt regiondirektøren eller den vedkommende delegerer myndigheten til. Eventuell delegasjon av myndighet skal skje skriftlig. Kriminalomsorgsdirektoratet skal orienteres med gjenpart av eventuell delegasjon.

Ansatte må ikke, unntatt i nødverge eller nødrett, anvende tvangsmidler uten etter ordre fra rette myndighet. Videre kan ikke ansatte bruke andre tvangsmidler enn de som er nevnt i § 38 første ledd og som er godkjent for bruk i vedkommende fengsel. Oppregningen av i hvilke

situasjoner som kan betinge bruk av godkjente tvangsmidler i bestemmelsens første ledd er uttømmende.

Beslutning om bruk av tvangsmidler skal nedtegnes skriftlig i Kompis og/eller transportordre. Bruk av hånd- og transportjern, strips og bodycuff, kølle, skjold og gass (jf. pkt. 38.1 nr. 1, 2, 3 og 5) regnes til orientering ikke som enkeltvedtak etter forvaltningsloven, under henvisning til tiltakets art og begrensede varighet.

38.4. Bruk av hånd- og transportjern, strips og bodycuff

Bruk av tvangsmidler som nevnt i pkt. 38.1 (1) skal bare brukes når det er strengt nødvendig for en sikker gjennomføring av tjenesten.

Slike tvangsmidler kan brukes for å:

- a) avverge alvorlig angrep eller skade på person,
- b) hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom,
- c) hindre alvorlige opptøyer eller uroligheter, herunder om nødvendig for å tvinge de innsatte til å etterkomme de pålegg som gis for å gjenopprette ro og orden,
- d) hindre rømning eller unnvikelse fra fengsel, under transport til eller fra bestemmelsessted eller under fremstilling. Dette gjelder for eksempel også ved transport internt i fengselet, eller for å hindre unnvikelse fra fengsel med lavere sikkerhetsnivå i påvente av transport til fengsel med høyt sikkerhetsnivå, eller i påvente av politiet eller andre
- e) avverge ulovlig inntrenging i fengsel
- f) sikre adgang til sperret eller forskanset rom, eller
- g) sikre mot de ovennevnte situasjoner også ved innleggelse i sykehus i medhold av straffegjennomføringsloven § 13.

38.5. Bruk av kølle og skjold

Godkjent kølle og skjold som nevnt i 38.1 (2) og (3) skal bare brukes når det er strengt nødvendig for en sikker gjennomføring av tjenesten.

Godkjent kølle kan brukes for å:

- a) avverge alvorlig angrep eller skade på person,
- b) hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom,
- c) hindre alvorlige opptøyer eller uroligheter, herunder om nødvendig for å tvinge de innsatte til å etterkomme de pålegg som gis for å gjenopprette ro og orden,
- d) hindre rømning eller unnvikelse fra fengsel, under transport til eller fra bestemmelsessted eller under fremstilling. Dette gjelder for eksempel også ved transport internt i fengselet, eller for å hindre unnvikelse fra fengsel med lavere sikkerhetsnivå i påvente av transport til fengsel med høyt sikkerhetsnivå, eller i påvente av politiet eller andre,
- e) avverge ulovlig inntrenging i fengsel, eller
- f) sikre adgang til sperret eller forskanset rom.

For øvrig vises det til pkt. 38.9 om opplæring.

38.6. Bruk av gass

Godkjent gass kan brukes når det er strengt nødvendig for å:

- a) avverge alvorlig angrep eller skade på person,
- b) hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom,
- c) hindre alvorlige opptøyer eller uroligheter, herunder om nødvendig for å tvinge de innsatte til å etterkomme de pålegg som gis for å gjenopprette ro og orden,
- d) hindre rømning eller unnvikelse fra fengsel. Dette gjelder for eksempel også ved transport internt i fengselet, eller for å hindre unnvikelse fra fengsel med lavere sikkerhetsnivå i påvente av transport til fengsel med høyt sikkerhetsnivå, eller i påvente av politiet eller andre,
- e) avverge ulovlig inntrenging i fengsel, eller
- f) sikre adgang til sperret eller forskanset rom.

Med hensyn til opplæring i bruk av tvangsmiddelet, vises det til pkt. 38.9 under.

Før gass brukes skal ansatte, hvis situasjonen gjør det mulig, søke å forklare innsatte det ureglementerte i vedkommendes forhold og gjøre innsatte kjent med at gass vil bli brukt hvis innsatte ikke avstår fra handlingen.

Kriminalomsorgen benytter gass som tvangsmiddel i to hovedformer, herunder større beholdere med såkalt tåkespredning (både CS-gass og OC-gass), samt en mindre beholder med strålespredning (kun OC-gass).

Egenskapene til strålebasert OC-gass er annerledes enn for gass med tåkespredning, og kan passivisere et enkelt individ alene uten større innvirkning på omgivelsene. Det legges til grunn at slik OC-gass med strålespredning kan gjøres mer tilgjengelig for bruk ved akutte behov, se bestemmelsene om oppbevaring i punkt 38.11.

Lagring av strålebasert OC-gass i plombert skap på vaktrom i tilknytning til avdelingen muliggjør at tjenesteperson får rask tilgang når det foreligger umiddelbar risiko for skade på person.

Når OC-gass med strålespredning blir benyttet aktivt i en situasjon gjelder samme krav til rapportering og dokumentasjon som for bruk av CS-gass og øvrige tvangsmidler, jf pkt. 38.10.

38.7. Sikkerhetscelle og sikkerhetsseng

Sikkerhetscelle kan brukes når det er strengt nødvendig for å:

- a) hindre alvorlig angrep eller skade på person, herunder å hindre en innsatt i å skade seg selv
- b) hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom, eller
- c) hindre rømning eller unnvikelse fra fengsel.

Sikkerhetsseng kan brukes når det er strengt nødvendig for å hindre en innsatt i å skade seg selv.

Ved bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng skal fengselsleder i alle tilfeller orienteres, jf. også under om kontroll av tilsynsprotokoll.

Før sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng brukes skal uttalelse fra lege så vidt mulig innhentes. Hvis dette ikke lar seg gjennomføre skal lege varsles snarest og gis anledning til å gi råd når det gjelder videre oppfølging av den innsatte. Den innsatte skal så vidt mulig ha tilsyn av helsepersonell minst én gang om dagen. Det skal føres protokoll for tilsyn og hvilken kontakt det har vært med helsepersonell.

I vedtak om bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng skal det alltid fremgå av vedtaket hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt eller som anses å være utilstrekkelig.

Sikkerhetscelle og sikkerhetsseng må ikke brukes over lengre tidsrom enn absolutt påkrevet, og den innsatte skal få nødvendig tilsyn og pleie så lenge tiltaket opprettholdes. Den innsatte skal ha tilsyn av ansatte minst én gang per time. Kontinuerlig tilsyn skal iverksettes om situasjonen tilsier det. Ved bruk av sikkerhetsseng skal det gjennomføres kontinuerlig tilsyn. Gjennomført tilsyn skal protokolleres, jf. under.

Innsatte som er under 18 år skal alltid ha kontinuerlig tilsyn, jf. også straffegjennomføringsloven § 10 a med tilhørende retningslinjer, jf. pkt. 8.11.4.

Med kontinuerlig tilsyn menes det at minst én ansatt alltid skal være i nærheten. Dette kan gjennomføres ved at ansatte oppholder seg i samme rom, eventuelt i et naborom. I alle tilfeller må innsatte til enhver tid kunne kontakte de ansatte. Ved fastspenning i seng bør det i utgangspunktet være personell i samme rom som innsatte.

Bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng utelukker sysselsettingstiltak, herunder arbeid og andre aktiviseringstiltak, med unntak av tiltak som har til hensikt å bringe til opphør de forhold som begrunner tvangsmiddeltiltaket. Dette innebærer at fengselet alltid bør foreta en fortløpende vurdering av i hvilket omfang isolasjonsskadeforebyggende tiltak kan iverksettes, eksempelvis utvidet lufting, samtaler og andre tiltak ment å motivere for at grunnlaget for tvangsmiddeltiltaket opphører.

Vurderinger og gjennomførte tiltak skal føres i protokollen for bruk av tvangsmiddelet som er anvendt.

Fengselsleder skal daglig gjøre seg kjent med innsattes tilstand, herunder eventuelle råd som lege eller annet helsepersonell gir, og det skal fortløpende vurderes om bruken av tvangsmidler bør opphøre eller lempes. Det skal fremgå av tilsynsprotokoll at fengselsleder har mottatt informasjon.

38.7.1. Visitering

Innsatte som plasseres i sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng skal alltid visiteres forut for iverksettelse av tiltaket. Formålet med visitasjonen er å avdekke og fjerne eventuelle gjenstander vedkommende er i besittelse av som kan forenkle eller muliggjøre slike handlinger tiltaket er ment å avverge.

Det vises for øvrig til straffegjennomføringsloven § 28 om undersøkelser av innsatte med tilhørende retningslinjer.

38.7.2. Bruk av tøy under opphold på sikkerhetscelle

Med mindre omstendighetene tilsier noe annet, skal den innsatte som et utgangspunkt tillates å ha sine egne klær ved opphold på sikkerhetscelle.

Dersom bruk av egne klær anses å representere en sikkerhetsrisiko, skal innsatte få utlevert egnet tøy fra fengselet, eventuelt såkalt «rivsikkert tøy» om det anses som nødvendig.

Dersom sikkerhetsmessige forhold gjør det uforsvarlig å la innsatte beholde tøy i forbindelse med oppholdet, kan innsatte unntaksvis plasseres i sikkerhetscelle uten noen form for tøy.

Ved slik plassering uten tøy, er det en forutsetning at det fremstår som klart at tilgang til egnet tøy vil øke risikoen for å kunne gjennomføre de handlinger plasseringen på sikkerhetscelle er ment å forhindre. Plassering i sikkerhetscelle uten noen form for tøy kan også skje i en kort periode i tilknytning til effektivering av tiltaket, der innsatte setter seg kraftig til motverge eller ved alvorlig utagering. Rivsikkert pledd skal være tilgjengelig for den innsatte.

38.7.3. Nærmere om gjennomføring av tiltak i form av sikkerhetsseng

Ved opphold på sikkerhetsseng skal innsatte være ikledd anstalttøy, med mindre sikkerhetsmessige hensyn tilsier at vedkommende ikke kan være påkledd. I så fall skal innsatte ha mulighet til å være tildekket av et egnet teppe eller en kjortel.

38.7.4. Tilsynsprotokoll

Ved bruk av sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng skal det føres tilsynsprotokoll som skal inneholde alle opplysninger knyttet til oppholdet i sikkerhetscellen eller sikkerhetsseng.

Tilsynsprotokoll skal som et minimum inneholde følgende opplysninger:

- navn på den som gjennomfører tilsynet og klokkeslett
- navn på innsatte, hvem som har fattet vedtaket, bekreftelse på at fengselsleder er varslet, nøyaktig tidspunkt for oppstart og avslutning av oppholdet, hvor den innsatte overføres etter vedtaket opphører
- når lege er varslet, dato og klokkeslett for hver gang innsatte får tilsyn av helsepersonell eller lege
- i de tilfeller det er besluttet at den innsatte ikke får ha tøy på sikkerhetscellen skal dette fremkomme av tilsynsprotokollen, herunder også begrunnelsen for dette. Tiltaket skal fortløpende vurderes og vurderingen skal føres i tilsynsprotokollen
- ved bruk av sikkerhetsseng bør det også fremkomme hvorvidt den innsatte er tildekket av for eksempel teppe eller kjortel, og eventuelt begrunnelse hvis dette ikke lar seg gjennomføre
- begrunnelse for tilsynsfrekvens og begrunnelse ved endring av tilsynsfrekvens
- absolutt all kontakt med den innsattes skal føres, eksempelvis om innsatte spiser, drikker, eller om innsatte takker nei til mat
- innsattes tilstand, herunder bevegelse
- eventuelle gjennomførte og/eller tilbudte tiltak, herunder motiveringssamtaler og tilbud om friluft o.a.
- Det skal tas fortløpende vurdering av tiltaket og vurderingen skal begrunnes og protokollføres.

Listen er ikke uttømmende og gir eksempler på hva en tilsynsprotokoll som et minimum skal inneholde. Føringer i tilsynsprotokollen skal kvalitetssikres av fengselsleder. Etter at

tvangsmiddelet har opphørt, skal tilsynsprotokollen skannes og arkiveres på innsattes journalnummer i Doculive.

38.7.5. Beslutningsmyndighet

Sikkerhetsseng:

Lokalt nivå har myndighet til å beslutte bruk av sikkerhetsseng i inntil 24 timer før beslutningskompetansen overføres til regionalt nivå.

Dersom lokalt nivå anser det som nødvendig å opprettholde tiltaket ut over 24 timer, sendes anmodning om forlengelse til regionalt nivå. Anmodningen skal som et minimum angi en redegjørelse for årsaken til at tiltaket ble iverksatt, grunnene som gjør at tiltaket bør opprettholdes og en redegjørelse for hvorledes lokalt nivå vurderer den videre håndtering av saken, herunder eventuelle isolasjonsforebyggende tiltak. For innsatte under 18 år skal det *umiddelbart* sendes melding til regionalt nivå, som tar stilling til om tiltaket skal opprettholdes.

Anmodningen om å opprettholde tiltaket utover 24 timer skal sendes i god tid før utløpet av fristen, slik at regionalt nivå gis reell mulighet til å vurdere anmodningen. Lokalt nivå må hensynta behovet for tidligere underretning overfor og koordinering med regionalt nivå der frister løper i helge- og høytidsdager.

Dersom regionalt nivå vurderer at tiltaket bør forlenges, kan regionalt nivå beslutte forlengelse med inntil 24 timer av gangen. Ved en eventuell forlengelse av tiltaket utover 3 – tre – døgn (72 timer), skal regionalt nivå sende melding om tiltaket til Kriminalomsorgsdirektoratet. For innsatte under 18 år kan regionkontoret tilsvarende beslutte forlengelse med inntil 24 timer av gangen, men samtidig sende melding om eventuell forlengelse av tiltaket utover 24 timer til Kriminalomsorgsdirektoratet.

Sikkerhetscelle:

Lokalt nivå har myndighet til å beslutte bruk av sikkerhetscelle i inntil 3 – tre – døgn før beslutningskompetansen overføres til regionalt nivå. For innsatte under 18 år overføres beslutningskompetansen til regionalt nivå etter 24 timer.

Dersom lokalt nivå anser det som nødvendig å opprettholde tiltaket ut over tre døgn, sendes anmodning om forlengelse til regionalt nivå. Anmodningen skal som et minimum angi en redegjørelse for årsaken til at tiltaket ble iverksatt, grunnene som gjør at tiltaket bør opprettholdes og en redegjørelse for hvorledes lokalt nivå vurderer den videre håndtering av saken, herunder eventuelle isolasjonsforebyggende tiltak. For innsatte under 18 år sendes eventuell anmodning til regionalt nivå dersom det anses nødvendig å opprettholde tiltaket utover 24 timer.

Anmodningen skal sendes i god tid før utløpet av respektive frister, slik at regionalt nivå gis reell mulighet til å vurdere anmodningen. Lokalt nivå må hensynta behovet for underretning overfor og koordinering med regionalt nivå der frister løper i helge- og høytidsdager.

Dersom regionalt nivå vurderer at tiltaket bør forlenges, kan regionalt nivå beslutte forlengelse med inntil 3 – tre – døgn av gangen. Ved en eventuell forlengelse av tiltaket utover 6 – seks – døgn skal regionalt nivå sende melding om tiltaket til Kriminalomsorgsdirektoratet. For innsatte under 18 år kan regionkontoret beslutte forlengelse med inntil 24 timer av

gangen. Ved en eventuell forlengelse av tiltaket utover 3 – tre – døgn (72 timer) skal regionalt nivå sende melding om tiltaket til Kriminalomsorgsdirektoratet.

38.7.6. Generelle merknader

Ved beregning av frister over, skal det regnes som *sammenhengende bruk av tvangsmiddelet* dersom innsatte etter første innsettelse i sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng innen 24 timer på nytt besluttes overført til sikkerhetscelle eller sikkerhetsseng.

38.8. Bruk av tvangsmidler ved transport utenfor fengselet

Godkjente tvangsmidler kan også benyttes ved transport.

Gass kan aldri benyttes utenfor fengselets område, med unntak for bruk av OC-gass (pepperspray) for ansatte i Kriminalomsorgens transporttjeneste med begrenset politimyndighet, jf. gjeldende instruks for dette.

Det er fengselsleder, eventuelt leder av Kriminalomsorgens transporttjeneste eller den vedkommende gir myndighet, som vurderer risiko og beslutter om tvangsmidler skal medbringes eller benyttes ved transport. Det skal fremkomme av transportordren om det er besluttet å bruke tvangsmidler under transporten, og i så fall hvilke. I de tilfeller det er besluttet bruk av tvangsmidler under transport skal det fremkomme av transportordren om disse kan tas av og i hvilke situasjoner.

Det er kun den som her er tillagt myndighet som kan beslutte lempinger i bruk av tvangsmidler under en transport, med mindre det foreligger nødverge eller en nødrettssituasjon.

Bare ansatte som er godkjent for bruk av tvangsmiddelet kan gjennomføre transporter hvor tvangsmiddel medbringes eller benyttes.

38.9. Opplæring og trening i bruk av tvangsmidler

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter (KRUS) forestår basisopplæring av ansatte i bruk av tvangsmidler godkjent av Kriminalomsorgsdirektoratet.

Alle ansatte som skal bruke tvangsmidler, herunder gass, eller pasifiseringsteknikker skal ha bestått opplæring i bruk av tvangsmiddelet eller pasifiseringsteknikkene av sertifiserte instruktører.

Ansatte som er godkjent for bruk av tvangsmidler og pasifiseringsteknikker skal trene på bruk av dette minst to ganger hvert år. Det anbefales at de ansatte trenes i bruk av tvangsmidler og pasifiseringsteknikker hver tredje måned for å vedlikeholde alle ferdigheter. Det kreves at de ansatte skal trene på bruk av alle tvangsmidler og pasifiseringsteknikker vedkommende er godkjent for.

Fengslene skal til enhver tid ha oversikt over hvem som har deltatt i opplæring i bruk av tvangsmidler og pasifiseringsteknikk. Det skal føres logg for gjennomførte treninger og disse skal arkiveres i DocuLive.

Ansatte som ikke følger oppsatte regodkjenninger hvert 5. år og oppsatte øvelser kan ikke bruke tvangsmidler eller pasifiseringsteknikker.

Mal for logg for gjennomført trening i tvangsmidler kan hentes i KIKS.

Regionalt nivå skal sørge for å ha godkjente instruktører som kan videreføre og vedlikeholde treningen av ansatte i bruk av tvangsmidler. Regionale instruktører skal delta på årlige samlinger i regi av KRUS. Lokale instruktører skal delta på årlige regodkjenninger i sine respektive regioner.

38.9.1. Særlig om opplæring i bruk av kølle og skjold

Når kølle brukes skal man så vidt mulig ut ifra situasjonen søke å begå minst mulig skade. Slag skal ikke rettes mot hodet, men fortrinnsvis mot armer og bein.

Skjold kan brukes for å pasifisere en person ved å presse denne mot vegg eller gulv. Skjold kan ellers bare brukes som verneutstyr.

38.10. Innrapportering om bruk av tvangsmidler

En ansatt som har brukt tvangsmidler eller som har varslet innsatte om bruk av gass eller kølle, skal straks gi sin overordnede muntlig og deretter skriftlig rapport. Rapporten gis til fengselsleder. Har legen gitt uttalelse, skal dette straks underrettes fengselsleder.

Opplysninger om bruk av tvangsmidler skal rapporteres årlig i særskilt protokoll.

Bruk av sikkerhetsseng, sikkerhetscelle, kølle eller gass skal innberettes til regionalt nivå. Det skal for øvrig årlig sendes innberetning til Kriminalomsorgsdirektoratet om all bruk av tvangsmidler.

38.11. Oppbevaring av tvangsmidler

Kølle og skjold skal oppbevares sammen med verneutstyr i særskilt rom eller skap.

Gass skal oppbevares i låsbart skap, fortrinnsvis i et eget beredskapsrom om enheten disponerer dette.

Strålebasert OC-gass kan i tillegg oppbevares i fengselets vaktrom i tilknytning til avdelingen. Oppbevaringen skal i slike tilfeller finne sted i et plombert skap.

Strålebasert OC-gass kan dessuten utleveres som utstyr til operativ førstebetjent/vaktleder, eller den som innehar fungering som operativ førstebetjent/vaktleder. Slik strålebasert OC-gass skal oppbevares og medbringes forsvarlig i vaktlederbeltet tilhørende operativ førstebetjent-/vaktlederfunksjonen.

Det skal føres logg for uttak og påfyll av tvangsmidler. Alle tvangsmidlene skal oppbevares og holdes i en slik stand at de uten unødig opphold kan tas i bruk.

Samtlige tvangsmidler samt verneutstyr skal jevnlig vedlikeholdes og til enhver tid være klart til bruk.

38.12. Tilstøtende regelverk

Etter straffegjennomføringsloven § 40 kan utelukkelse som springer ut fra samme forhold gi fratrukk i etterfølgende reaksjon. Det skal etter dette gis fratrukk for opphold på sikkerhetscelle og sikkerhetsseng ved etterfølgende disiplinærreaksjon som springer ut fra samme forhold.

Kriminalomsorgens internkontrollsystem (KIKS)

Lokalt nivå og regionalt nivå skal ha internkontroll for å sikre at fengselet og regionen utfører oppgavene sine i samsvar med krav fastsatt i straffegjennomføringsloven § 38 eller i medhold av tilhørende regelverk. Dette innebærer at enheten må utarbeide dokumenter med rutiner i KIKS, herunder tilsynsprotokoll, som viser hvordan kravene som følger av § 38 og tilhørende regelverk blir overholdt i den enkelte enhet.

Fengselet og regionkontoret må ved eventuelt tilsyn fra overordret nivå kunne gjøre rede for hvordan den oppfyller kravet til internkontroll.